

اندیشه‌های تمدنی علامه مصباح یزدی (ره)

پدیدآورنده (ها) : نجفی، موسی

علوم اجتماعی :: نشریه علوم انسانی اسلامی صدرا :: زمستان ۱۳۹۹ - شماره ۳۵

صفحات : از ۳۴۷ تا ۳۴۹

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1750118>

دانلود شده توسط : محسن جوادی

تاریخ دانلود : ۱۴۰۱/۰۹/۱۴

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- فلسفه عبادت انسان از منظر ابن سینا
- روش شناسی علم کلام
- خواب و رؤیا و تحلیل آن از منظر ابن سینا و ملاصدرا
- نسبت دین و ایدئولوژی؛ دین ایدئولوژیک، ایدئولوژی دینی
- چیستی‌شناسی وحی از دیدگاه ابن سینا
- الگوی جامع فرهنگ قرآنی و تبیین نقش آن در تغییرات فرهنگی جامعه اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی)
- بازخوانی نظریه ملاصدرا در باب انسان از منظر تفکر نقدی
- بررسی ضرورت دین از چشم‌انداز نظریه‌پردازی ایدئولوژی در اندیشه اجتماعی
- واکاوی دیدگاه موافقان و مخالفان تقریب مذاهب اسلامی
- بررسی اجمالی اندیشه و دیدگاه‌های حسن حنفی
- بررسی نقش قوای ادراکی و نحوه تعامل آنها در تحقق رویا، وحی و سحر (مقایسه دیدگاه ابن‌سینا و ملاصدرا)
- نواندیشان دینی جهان عرب (۱)

عناوین مشابه

- هرم نیازهای تمدنی در تمدن‌سازی نوین اسلامی از دیدگاه علامه مصباح یزدی (ره)
- اندیشه‌های قرآنی علامه مصباح یزدی (ره)
- اندیشه‌های روان‌شناختی علامه مصباح یزدی (ره)
- جستاری در طب سنتی یا طب اسلامی؛ با تأکید بر دیدگاه استاد علامه مصباح یزدی (ره)
- خدمات علمی علامه مصباح یزدی (ره)
- یادمان؛ برخی از پیام‌های تسلیت مراجع، علما، اندیشمندان و مراکز علمی حوزوی و دانشگاهی در پی ارتحال حضرت علامه آیت الله مصباح یزدی (ره)
- نگاهی به هویت معرفتی و فکری علامه مصباح یزدی (ره)
- مکتب سیاسی علامه مصباح یزدی (ره)
- ویژگی‌های نظریه اخلاقی علامه مصباح یزدی (ره)
- تبیین مفاهیم ارزشی در فلسفه اخلاق از دیدگاه علامه مصباح یزدی (ره)

اندیشه‌های تمدنی علامه مصباح یزدی (ره)

دکتر موسی نجفی
استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

امام و مقام معظم رهبری تکرار می‌شود. دربارهٔ مرحوم آقای مصباح هم این دو واژه بسیار تکرار می‌شد. به نظر من این موضوع عادی نیست، بلکه حمله گسترده‌ای است که از سوی برخی جناح‌های سیاسی انجام می‌شد. تنها من این گونه نمی‌بینم، قضیه عمیق‌تر است و ظاهر قضیه این است.

این نگاه شرق‌شناسی است که در تاریخ ریشه داشته است. نگاه شرق‌شناسی از گذشته تا حال امتداد داشته و باز هم امتداد خواهد داشت. چرا علیه این افراد حمله می‌شود؟ زیرا مؤثرند. چه کسانی مؤثرند؟ آدم‌هایی که افکارشان تداوم دارد. به نظر من این مهم‌ترین شرط تمدن است. آدم‌هایی که افکارشان تداوم و موج ندارد، به‌طور مقطعی ظاهر می‌شوند و از بین می‌روند. بیشتر حملات به کسانی است که موج

شاید انتظار این باشد که من بحث‌های مرحوم مصباح دربارهٔ تمدن را از کتاب‌های ایشان بگویم؛ اصلاً این گونه نیست. آن فرصتی بسیار وسیع‌تر می‌خواهد و کار گسترده‌ای است. می‌خواهم دربارهٔ شخصیت تمدنی ایشان سخن بگویم که طبیعتاً اندیشه‌های ایشان را هم در بر می‌گیرد. نکته‌ای را در آغاز بگویم: تاریخ به من آموخته است به شخصیت‌هایی بیشتر هجمه وارد می‌شود که مؤثرترند. برای نمونه، در دوره صفویه بیشتر به مرحوم مجلسی حمله می‌کردند. چه کسی حمله می‌کرد؟ شرق‌شناسان، غربی‌ها و کسانی که در داخل دنبال سیاست آنها هستند. در این حمله‌ها معمولاً دو واژه همیشه تکرار می‌شود: «متعصب» و «افراطی». این موضوع دربارهٔ مرحوم شیخ فضل‌الله نوری هم تکرار شد. در انقلاب اسلامی نیز این الفاظ دربارهٔ

ایجاد می‌کنند و افکارشان از زمان خودشان جلوتر است؛ فرد نیستند و جریان‌سازند. من این را یکی از شاخصه‌های تمدن می‌دانم.

اگر انقلاب را در سه مرحله نهضت، نظام و تمدن ببینیم، به‌نظرم بیشتر شخصیت علمی آقای مصباح برای مرحله دوم و سوم شکل می‌گیرد. در حالی که شخصیت‌هایی داریم که کارشان برای مرحله نهضت و نظام شکل می‌گیرد. ما هم اکنون در دهه پنجم انقلاب اسلامی هستیم و در این مرحله کمتر از افکار این افراد استفاده کنیم.

هرچه از انقلاب گذشت، حملات به مرحوم آیت‌الله مصباح شدت گرفت؛ زیرا بعد از دوران جنگ، مباحث سیاسی بیشتر به مباحث فکری تغییر می‌کند و موضوع تهاجم فرهنگی صورت وسیع‌تری به خود می‌گیرد. این تهاجم فرهنگی اکنون نیز توجه‌برانگیز است و شخصیت‌هایی که بتوانند در مقابل این تهاجم ایستادگی کنند و حرف نو داشته باشند، بسیار کم‌اند. مرحوم آیت‌الله مصباح حرف علمی برای ارائه داشت.

در ادامه، چند ویژگی تمدنی را نام می‌برم: نخست اینکه، نفس بزرگداشت این شخصیت‌ها، که مؤسسه صدرا زحمت کشیده است، کاری تمدنی است. بخش‌های متمدن‌تر غربی‌ها نیز این خصلت خوب را دارند، حتی اگر تمام نظرات آنها را قبول نداشته باشند. زمانی در شهر ژنو بودم و سالگرد یکی از شخصیت‌های بزرگ کلیسای پروتستان به نام کالون^۱ بود. باینکه آنها سکولارند و حکومت تئوکراسی و دین‌محور را قبول ندارند، از آنجاکه این شخص در شهر ژنو عظمت داشت و کاری تاریخی کرده بود، عکس‌های ایشان در تمام شهر دیده می‌شد. گفتنی است که مردم نه ایشان را قبول دارند و نه حکومتی پروتستان‌گونه را می‌پسندند. نفس بزرگداشت شخصیت‌های علمی، کار درستی است و برای ظاهر شدن در تمدن لازم است.

نکته دوم، شهر قم است؛ شهر تمدنی با مرکزی مقدس. شهرها می‌توانند تمدنی باشند، ولی مرکز مقدس نداشته باشند. در کانون تپنده شهرهای نجف و قم، مکانی مقدس وجود دارد که همه چیز آن شهرهاست، البته در آن شهرها معارف و کار علمی هم می‌شود. مرحوم آیت‌الله مصباح در چنین جایی کار تمدنی خود را انجام داد. این موضوع

نشان می‌دهد که مرحوم آیت‌الله مصباح در دهه چهارم و پنجم انقلاب از شخصیتی علمی و فردی فراتر رفتند و به جریان‌سازی تمدنی تبدیل شد. به‌نظرم خود این یعنی فهم یک سری ظرفیت‌ها. ایشان می‌دانستند که نمی‌توانند فقط با شاگردان و اطرافیان خودشان جریان‌سازی را پیش ببرند؛ لذا به نهادسازی پرداختند. شخصیت‌های تمدن‌ساز برجسته تاریخ در صدند نهادی بزرگ را سامان دهند و بیشتر کسانی که در تاریخ ماندگار شدند، به‌صورت نهادی کار کردند. ریشه و علت حملات به ایشان همین است که ایشان جریان شده است، آن هم نه به‌شکل فردی، بلکه به‌شکل نهاد بزرگ علمی در رشته‌های مختلف علوم انسانی.

اگر تمدن را سه جزء عقلانیت، اخلاق و ابزار بدانیم، مرحوم آیت‌الله مصباح جز در اخلاق که کتاب‌ها و صوت‌های اخلاقی ایشان موجود است، در زمینه گسترش عقلانیت هم کار کردند. شرط اول تحصیل در مؤسسه امام خمینی (ره)، خواندن فلسفه است تا به‌نوعی با عقلانیت دینی آشنا شوند. این کار نیز حرکتی تمدنی است و شاید کمتر کسی به‌فکر این چیزها بوده است. اگر مؤسسه امام خمینی را با نهادهای مشابه، همچون دانشگاه مفید و امام صادق (ع) مقایسه کنیم، می‌بینیم خیلی موثرتر است. شخصیتی علمی در رأس این مؤسسه وجود داشته که ظرفیت عظیمی را تولید کرده است. شاید هم علت اصلی تقابل با ایشان نیز همین مؤسسه است که با افکار ایشان زاده شد و تداوم پیدا کرد.

یکی دیگر از ویژگی‌های مهمی که مقام معظم رهبری بیان می‌کنند و برای مرحله ایجاد تمدن نوین اسلامی مهم است، تحول در علوم انسانی است. مرحوم آیت‌الله مصباح بسیار به این موضوع اعتقاد داشتند و برای آن برنامه‌ریزی کردند و کار می‌کردند؛ به همین دلیل، این مؤسسه و رشته‌های مختلفی که برای تحول در علوم انسانی دارد، یکی از شرایط تحقق تمدن نوین اسلامی است. آیت‌الله مصباح تقریباً پرچم‌دار این حرکت در قم بودند.

به یاد دارم در حدود سال ۸۰ که مدیریت یکی از گروه‌های مؤسسه را داشتم، به ایشان گفتم دوستانی که از تهران می‌آیند و در رشته‌های جدیدی که تأسیس کرده‌اید، تدریس می‌کنند، بهره علمی و اندیشه‌ای کافی را ندارند؛ به همین دلیل، مؤسسه همیشه از دانشگاه عقب است و سال‌ها طول می‌کشد تا این عقب‌ماندگی را جبران کنید. ایشان با ناراحتی

اگر تمدن را سه جزء عقلانیت، اخلاق و ابزار بدانیم، مرحوم آیت الله مصباح جز در اخلاق که کتاب‌ها و صوت‌های اخلاقی ایشان موجود است، در زمینه گسترش عقلانیت هم کار کردند. شرط اول تحصیل در مؤسسه امام خمینی (ره)، خواندن فلسفه است تا به نوعی با عقلانیت دینی آشنا شوند. این کار نیز حرکتی تمدنی است و شاید کمتر کسی به فکر این چیزها بوده است.

دانشگاه بود. مرحوم آیت الله مصباح نشست‌های پرشماری برای اساتید و دانشجویان برگزار کردند که می‌تواند یکی از شاخصه‌های مهم برای رسیدن به تمدن اسلامی باشد. براساس آنچه گفتم، به این نتیجه می‌رسیم که شخصیت‌های تمدنی افراطی نمی‌شوند، بلکه اعتدال دارند. افراد بسیاری داریم که در حوزه امنیت، نظامی و سیاسی هستند، اما افکارشان سکولار و روشن‌فکرانه است. مرحوم آیت الله مصباح با وجود مشغله بسیار علمی و مدیریتی در شهر قم، چطور می‌تواند افراطی باشد؟ این آدم اتفاقاً شاخص اعتدال است. برخی سیاست‌مداران اعتدال را این گونه تعریف می‌کنند که بخشی از هر گروه سیاسی و فکری را بگیریم، اعتدال که این نیست؛ این التقاط است. مرحوم آقای مصباح اعتدال داشت. افراطی خواندن ایشان از شرق‌شناسان شروع شده و از همان جریان هم ادامه پیدا کرده است. خدا ایشان را رحمت کند و همچنین خداوند توفیق بدهد به همه دوستان که بتوانند افکار ایشان را به بوته ارزیابی و نقد بگذارند. ■

پی‌نوشت

1. Jean Calvin

گفتند ایده شما برای رفع این عقب‌ماندگی چیست؟ گفتم می‌توان در کنار گروه‌های آموزشی، گروه‌های پژوهشی هم تأسیس کنیم. این گروه‌ها می‌توانند این عقب‌ماندگی را جبران کنند. ایشان گفتند چگونه؟ گفتم خودم تجربه پژوهشی دارم؛ ده‌پانزده سال تجربه دارم و می‌توانم طی پنج سال و در قالب گروهی پژوهشی این تجربه‌ها را به دانشجویان منتقل کنم. این گونه می‌فهمند که همیشه باید کار پژوهشی کنند. ایشان گفتند خیلی عجیب است! اگر شما بتوانید طلاب را به مدت مثلاً پنج سال نگه دارید تا رشته‌های جدید را بخوانند و تحقیق کنند. برای من بسیار جالب بود با اینکه ایشان کار را مشکل می‌دانستند، باز هم میدان دادند و تشویق هم کردند. البته با این شک که: شدنی است یا نه؟ الحمدلله پنج سال بعد ایشان گفتند کار خیلی خوبی بود.

از همان گروه پژوهشی، گروه‌های پژوهشی رشته‌های دیگر هم ایجاد شد. ایشان معتقد بود باید علوم جدید جامعه اسلامی را شناخت، ولی نباید عقب ماند. باید شرایطی را پیش آورد که تحول هم ایجاد شود. شخصیت‌های تمدنی نیز چند نوع‌اند:

نخست، شخصیت‌هایی که تمدن به معنای عام دارند. شخصیت‌های بزرگی در کشور ما هستند که می‌شود با نگاه تمدنی به آنها نگاه کرد. افرادی که از علوم جدید هم عقب نیستند و در رشته‌های گوناگون حتی شخصیت جهانی هستند

دوم، شخصیت‌های علمی تمدن اسلامی هستند که در گذشته بودند؛ همچون مرحوم آیت الله مطهری که شخصیت تمدنی اسلامی است. در آغاز انقلاب شهید شدند و فرصت نداشتند که در مرحله تمدنی به طور تفصیلی کار کنند.

سوم، مرحوم آیت الله مصباح‌اند که شخصیت تمدن نوین اسلامی هستند؛ زیرا رویکرد انقلاب در دهه پنجم را بسیار خوب درک کردند، به شبهات علمی پرداختند و به مسائل روز پاسخ دادند. شخصیت ایشان از دو گروه قبلی به‌روزتر است؛ به‌ویژه با نهاد علمی مؤسسه امام خمینی که ایجاد کردند. فهم جدیدی که ایشان از علوم انسانی در کنار معارف اسلامی ارائه دادند، کار بزرگ تمدنی و برای انقلاب بسیار مهم بود. کارویژه دیگر ایشان، ارتباط بین حوزه و

